

ELS POTS DE FARMÀCIA DE L'HOSPITAL DE LA SANTA CREU DE VIC

MIQUEL YLLA-CATALÀ I GENÍS

L'article estudia en detall els vint pots d'apotecari que resten dels que al llarg del temps guarniren la farmàcia de l'Hospital de la Santa Creu de Vic, fundat l'any 1348. Després de fer una descripció de cada pot segons tipus, retolació, decoració i temps aproximat de manufactura, es donen les mides que acaben de tipificar cada peça.

This article presents a detailed study of the twenty surviving apothecary jars which for many years graced the shelves of the Pharmacy of the Hospital de la Santa Creu in Vic, an institution founded in 1348. In addition to a description of each pot in terms of its type, lettering, decoration and approximate date of production, the author completes the study with details of the dimensions of each piece.

Dins el marc de les reformes que es feren a l'Hospital de Santa Creu de Vic a la segona meitat del segle XVI destaquen la construcció d'una nova església obra del mestre de cases Josep Moretó i, l'any 1664, en plena època florent impulsada pel canonge Pere Ramis, la instal·lació definitiva d'una farmàcia pròpia, a l'esquerra de l'entrada del recinte hospitalari pel cantó de les Rambles, precisament en el lloc on hi havia l'anterior església.

Segons sembla, el canonge Pere Ramis apuntà en un quadern tot el que feia referència a la nova farmàcia. Va obrir una subscripció perquè s'aportessin els cabals necessaris i, segons Martí Genís, que tingué accés al document, s'hi diu que es tracta d'una llista llarga i fecunda amb noms de dignitats civils, eclesiàstiques, de senyors i d'artesans.

L'apotecaria de l'hospital quedà instal·lada amb tots els avenços de l'època i, pels comptes d'aquests primers anys dels quals ens ha quedat referència, tingué una gran activitat, no sols de construcció, sinó també amb la compra de materials i utilitatge, de manera que podem qualificar-la com un model en el seu gènere.

Sembla que el primer apotecari que cuidà de la farmàcia de l'Hospital fou el mestre Joan Riera. Un apotecari amb aquest mateix nom el trobem l'any 1627 en

una convocatòria del Consell General de Sant Cosme i Damià dels metges, apotecaris, cirurgians, candelers de cera i adroguers de Vic i el tornem a trobar en la mateixa convocatòria l'any 1654 i l'any 1667, quan ja es devia cuidar de l'apotecaria de l'Hospital. Les factures que ens han arribat d'aquest primer període donen a entendre que les provisions per al guarniment de la farmàcia anaren a bon ritme, tant en l'utilatge com en la provisió de drogues que es compraven a Blanes i a Barcelona, entre elles fulles de sen, ruibarbre, sucre, perles fines, dictam, espicanard, mirabolans, etc. Amb tot, les comandes rebudes que avui ens tenen més interès són les que fan referència als pots, alguns dels quals podrien ser els que encara es conserven, si bé en un nombre reduït, i que són la joia més preuada que ens ha llegat l'apotecaria de l'Hospital. Segons aquesta factura els pots comprats pel mestre Joan Riera a Barcelona foren: 80 pots grans, 60 «*de confectiones*» i 20 pots de cordials que costaren, el 18 de setembre de 1665, la quantitat de 22 lliures i 10 sous. També té interès la compra a Barcelona, per valor de 2 lliures i 10 sous, de 400 pans de plata, tres unces de colradura i tres unces de bolmorat per acabar de platejar i daurar totes les capses de l'apotecaria. Aquestes compres ens il·lustren i deixen entreveure com estava equipada la farmàcia amb 140 pots, amb un cordialer significatiu amb 20 productes diferents i amb un nombre de capses per a drogues vegetals de les quals malauradament no se n'ha conservat cap. Però cal pensar, si les comparem amb altres capses d'apotecaries de l'època, que havien de ser riques en decoració i tot plegat devia fer un efecte de conjunt d'un impacte indiscutible.

La farmàcia va continuar durant els segles XVIII i XIX en la mateixa ubicació i els pots de ceràmica van anar seguint les vicissituds i inclemències del temps i, malgrat que en aquestes èpoques disposem del nom de diferents apotecaris de la farmàcia i també de diferents inventaris, aquests ens parlen dels productes i dels utensilis, però mai dels pots i de les caixes com tampoc d'altres detalls de la instal·lació.

Per aquests inventaris sols podem conèixer alguns detalls de la gran quantitat de productes que hi havia com a medicaments simples i compostos, superior al nombre de set-cents, entre ells: gomes, llavors, espècies, plantes medicinals, arrels, escorces, reïnes, extractes, pólvores simples i pólvores compostes, sals, conserves, pí·l·lules, olis, bàlsams, tintures, espirituosos, cordials, olis, aigües, cerats, ungüents, xarops, emplastres, etc. Amb 32 capses quadrades grans, 25 capses rodones xiques i 44 pots d'ungüent.

El conveni que l'any 1928 se signà amb la Diputació Provincial de Barcelona que donà a l'Hospital una dimensió comarcal, sense perdre la seva personalitat jurídica ni la condició d'Hospital de la Santa Creu, i la intervenció a partir de l'any 1933 del Govern de la Generalitat republicana, propiciaren la instal·lació d'un laboratori en els locals que fins aleshores estaven destinats a farmàcia. Aquest laboratori fou model en el seu gènere i encara era una de les millors instal·lacions que l'Hospital va tenir en els tristos anys que seguiren a la Guerra Civil.

L'acta de la Junta del 20 d'abril de l'any 1929 cedeix els locals de la farmàcia i annexos perquè es facin les obres necessàries per instal·lar el Laboratori Químic i d'Higiene Pública i dóna ordres que tot el que hi ha en aquests locals es traslladi a les habitacions disponibles al costat de les que ocupen els capellans que en aquell moment eren destinades a malalts distingits. Aquest muntatge de la farmàcia és interí mentre no es construeixi el definitiu en el local denominat «cuarto dels presos» de la sala d'homes. La Junta demana al vocal-dipositari i al secretari que facin un inventari de tots els objectes de valor que es troben a la farmàcia, particularment de la col·lecció antiga i molt estimada de pots, que se separaran i guardaran en un altre indret que es destinarà per a aquest fi. Hi havia, doncs, en aquest moment una consciència clara del valor que tenia la ceràmica farmacèutica de l'antiga farmàcia. Malauradament aquest document no s'ha trobat en l'arxiu de l'Hospital. La seva consulta ens podria donar detalls més precisos del que hi havia a la farmàcia.

La farmàcia es construí finalment, segons acord de la Junta del 17 d'octubre de 1932, en el local conegut amb el nom de «forn i pastador» situat en els baixos de l'Hospital a la dreta del pati d'entrada, a l'espai on encara avui podem veure'n la ubicació. Fou una obra de diferents artistes vigatans, entre ells l'arquitecte Josep Pericas que dirigí les obres i el pintor Lluçà Costa que hi féu l'any 1932 un mural al·lusiu a les obres benèfiques en la sanitat.

Els documents gràfics que ens han quedat d'aquesta farmàcia ens permeten afirmar que fou més un dipòsit de medicaments per a ús hospitalari que un lloc destinat a preparar medicaments, ja que per poder realitzar aquesta activitat disposa d'un espai molt reduït. Malgrat que, com ja s'ha afirmat, hi havia una consciència clara del valor dels pots de ceràmica, això no vol pas indicar que al seu entorn no es generessin problemes, entre ells la possibilitat de vendre'ls en èpoques de problemes econòmics; però, segons es desprèn de les actes de la Junta, a la fi s'imposà el seny, i avui, si bé molt reduïda, podem parlar d'una col·lecció de ceràmica farmacèutica.

Avui, de tots els pots d'apotecari que al llarg del temps guarniren la farmàcia de l'Hospital de la Santa Creu de Vic, sols se'n conserven vint, que, per manca de cap altra catalogació, hem numerat del 001 al 020, darrere de les sigles HSC.

Creiem que és d'interès fer la seva descripció. Des d'un punt de vista de dimensions, hem relacionat per a cada pot les mides següents d'acord amb l'esquema adjunt: altura, boca, coll, sotacoll, cos, sobrebase, peu i base.

HSC 001. Pot de color blau llis. Segle XVII.

altura: 29 cm
 boca: 10 cm
 coll: 5 cm
 sotacoll: 12,5 cm
 cos: 22,5 cm
 sobrebase: 12,5 cm
 peu: 1,5 cm
 base: 10-10,3 cm

HSC 002. Pot de faixes o cintes amb la inscripció «Se. MÉSPILLO». Decoració de color blau al camafeu sobre fons blanc, amb un conill, mitja figura humana i motius vegetals. El coll és trencat i enganxat. Segon terç del segle XVIII.

altura: 30 cm
 boca: 12 cm, irregular
 coll: 4 cm, tres línies blaves, una més gruixuda
 sotacoll: 12 cm
 cos: 23,5 cm
 sobrebase: 12 cm
 peu: 1,5 cm
 base: 10 cm

HSC 003. Pot de faixes o cintes amb la inscripció «Se. ATRIPLICIS», decorat de color blau al camafeu sobre fons blanc, amb un vaixell i quatre cases, una d'elles allargada, i una figura d'home amb un bastó sols fins a mig cos, esbiaixada. Segon terç del segle XVIII.

altura: 30,5 cm
 boca: 11,5-12 cm
 coll: 5 cm, amb 4 línies blaves, una més gruixuda
 sotacoll: 12,2 cm
 cos: 22 cm
 sobrebase: 12,2 cm
 peu: 1,5 cm
 base: 11 cm (un senyal «/S/»)

HSC 004. Pot de faixes o cintes amb la inscripció «S CANTHARIDAE». Decorat de color blau al camafeu sobre fons blanc, amb una casa amb dos campanars, quatre ocells, arbres i mitja figura humana amb cos esbiaixat. Segon terç del segle XVII.

altura: 29,7 cm
 boca: 11,5 cm
 coll: 3,5 cm, 3 línies blaves, una més ampla
 sotacoll: 13,5 cm
 cos: 23 cm
 sobrebase: 13,5 cm
 peu: 2 cm
 base: 12 cm (escrit «200»)

HSC 005. Pot de faixes o cintes amb la inscripció «SE. RUSCI». Decorat de color blau al camafeu sobre fons blanc, amb una casa amb torre i campanar, arbres, xiprers, motius vegetals, un mussol i altres ocells. Segon terç del segle XVIII.

altura: 30,2 cm
 boca: 11,5 cm
 coll: 4 cm
 sotacoll: 12,2 cm
 cos: 24 cm
 sobrebase: 12,2 cm
 peu: 1,8 cm
 base: 11,5 cm

HSC 006. Pot d'influència francesa de transició amb els de faixes o cintes, porta la inscripció «Gü TRAGA-CÁTHI». Decorat de color blau al camafeu sobre fons blanc, amb motius vegetals a banda i banda. Segona meitat del segle XVIII.

altura: 30,5 cm
 boca: 12 cm
 coll: 3,5 cm
 sotacoll: 12,6 cm
 cos: 24 cm
 sobrebase: 12,6 cm
 peu: 2 cm
 base: 11,6 (escrit «L23»)

HSC 007. Pot d'influència francesa de color blau sobre fons blanc decorat amb fulles de julivert i punta de Berain al coll. Porta la inscripció «Se CART-HAMI». Segona meitat del segle XVIII.

altura: 29,2 cm
 boca: 11 cm
 coll: 4 cm, dues línies blau clar
 sotacoll: 12,2 cm
 cos: 23,5 cm
 sobrebase: 12,2 cm
 peu: 1,5-2,5 cm
 base: 10,5 cm

HSC 008. Pot d'influència francesa decorat amb fulles de julivert de color blau sobre fons blanc i punta de Berain al coll. Amb la inscripció «Se' AGNI CASTI». Segona meitat del segle XVIII.

altura: 29,8 cm
 boca: 11 cm, sotaboca: 12-12,2 cm
 coll: 4 cm
 sotacoll: 12,2 cm
 cos: 23 cm
 sobrebase: 12,2 cm
 peu: 3,5 cm
 base: 0,5 cm, fons aprofundit

HSC 009. Pot d'influència francesa decorat amb fulles de julivert de color blau sobre fons blanc i punta de Berain al coll. Amb la inscripció «RAZUR. COR, CER». Segona meitat del segle XVIII.

altura: 30,8 cm
 boca: 10,5 cm
 coll: 4,5 cm
 sotacoll: 12 cm
 cos: 23,5 cm
 sobrebase: 12 cm
 peu: 2 cm
 base: 10,2 cm

HSC 010. Pot d'influència francesa decorat amb fulles de julivert de color blau sobre fons blanc i punta de Berain al coll. Amb la inscripció «CANTHARIDAE». Segona meitat del segle XVIII.

altura: 30,5 cm
 boca: 11,5 cm
 coll: 5 cm, dues línies amples difuminades
 sotacoll: 13,5 cm
 cos: 22,5 cm
 sobrebase: 13,2 cm
 peu: 2,3 cm
 base: 12 cm

HSC 011. Pot d'influència de l'Alcora decorat de color blau sobre fons blanc amb la inscripció «G LACCA» dins un escut central. Coll amb punta de Berain. Segona meitat del segle XVIII.

altura: 29,2 cm
 boca: 11,5 cm
 coll: 4,5 cm
 sotacoll: 11,5 cm
 cos: 23 cm
 sobrebase: 12 cm
 peu: 2 cm
 base: 11 cm, línia blau fort

HSC 012. Pot d'influència francesa imitació de l'Alcora, decorat de color blau sobre fons blanc amb la inscripció «S. PAP ALB» dins un escut central. Coll amb punta d'encaix. Revers sense decorar. Segona meitat del segle XVIII.

altura: 29 cm
 boca: 12 cm
 coll: 4,5 cm
 sotacoll: 13 cm
 cos: 21,7 cm
 sobrebase: 12,7 cm
 peu: 2,3 cm
 base: 12 cm amb forat central

HSC 013. Pot d'influència francesa, decorat ramejat de color blau al camafeu sobre fons blanc i punta de Berain al coll. Amb la inscripció «SERICU CRUD». Segona meitat del segle XVIII.

altura: 32 cm
 boca: 11 cm
 coll: 4,5 cm, dues línies difuminades
 (enganxat)
 sotacoll: 12 cm
 cos: 22 cm
 sobrebase: 12 cm
 peu: 1,7 cm
 base: 10,8 cm

HSC 014. Pot d'influència francesa imitació de l'Alcora, decorat de color blau sobre fons blanc amb la inscripció «R TURPETH» dins un escut central. Coll amb punta d'encaix. Revers sense decorar. Segona meitat del segle XVIII.

altura: 28 cm
 boca: 11,5 cm
 coll: 4 cm
 sotacoll: 12 cm
 cos: 21 cm
 sobrebase: 11,8 cm
 peu: 1,7 cm
 base: 11,5 amb forat central

HSC 015. Pot d'influència francesa imitació de l'Alcora, decorat de color blau sobre fons blanc amb la inscripció «G SANG DIA» dins un escut central. Coll amb punta de Berain. Revers sense decorar. Segona meitat del segle XVIII.

altura: 28,8 cm
 boca: 10,8 cm
 coll: 4,5 cm, amb tres línies difuminades
 sotacoll: 12 cm
 cos: 22 cm
 sobrebase: 12 cm
 peu:
 base: 10,8 cm

HSC 016. Pot d'influència francesa amb un decorat ramejat de color blau sobre fons blanc i coll amb punta de Berain. Amb la inscripció «OLEI LAURIN». Segona meitat del segle XVIII.

altura: 20 cm
 boca: 10 cm
 coll: 3,5 cm, una línia fluixa de color blau
 sotacoll: 10 cm
 cos: 15,5 cm
 sobrebase: 10 cm
 peu: 2 cm
 base: 8,5 cm

HSC 017. Pot d'influència francesa decorat amb fulles de julivert de color blau sobre fons blanc i coll amb punta de Berain. Amb la inscripció «EX-TRAC. ABSIN». Segona meitat del segle XVIII.

altura: 20,5 cm

boca: 10 cm

coll: 4 cm, dues línies blaves, la de baix ampla

sotacoll: 10,4 cm

cos: 14,5 cm

sobrebase: 10,5 cm

peu: 2,2 cm

base: 8,7 cm

HSC 018. Pot d'influència francesa amb decorat ramejat de color blau sobre fons blanc i coll amb punta de Berain. Amb la inscripció «L. AGRI-PE». Segle XVIII.

altura: 21,5 cm

boca: 10 cm

coll: 4 cm

sotacoll: 10 cm

cos: 15,5 cm

sobrebase: 10 cm

peu: 2 cm

base: 8,5 cm

HSC 019. Pot d'influència francesa decorat amb fulles de julivert de color blau sobre blanc i coll amb punta de Berain. Amb la inscripció «UNG PLUBI». Segona meitat del segle XVIII.

altura: 21 cm
 boca: 9,6 cm
 coll: 4 cm
 sotacoll: 9,8 cm
 cos: 14,5 cm
 sobrebase: 10,5 cm
 peu: 1,8 cm
 base: 8,5 cm

HSC 020. Pot d'influència francesa decorat amb fulles de julivert de color blau sobre fons blanc i coll amb punta de Berain. Amb la inscripció «COF. DIACATHOLI». Segona meitat del segle XVIII.

altura: 20,5 cm
 boca: 10,5 cm
 coll: 4 cm
 sotacoll: 10,5 cm
 cos: 15 cm
 sobrebase: 10,2 cm
 peu: 1,8 cm
 base: 8,8 cm

Bibliografia

Arxiu de l'Hospital de la Santa Creu de Vic. Núms. 463, 466, 604, 605, 607, 608.

CUNILL I FONTFREDA, Segimon. *El Sant Crist de l'Hospital de Vic*. Vic: Biblioteca d'Autors Vigatans, Gazeta de Vic, 1931, 100 p.

DANON, Josep. *Visió Històrica de L'Hospital General de Santa Creu de Barcelona*. Barcelona: Fundació Vives i Casajoana, 1978, 203 p.

GENÍS I AGUILAR, Martí. «L'Hospital de Vic». *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*. Núm. 97 (1928).

GÓMEZ CAAMAÑO, J. L. *Páginas de Historia de la Farmàcia*. 1986, 468 p.

JORDI I GONZÁLEZ, Ramon. *Aportació a la Història de la Farmàcia Catalana (1285-1997)*. Fundació Uriach 1838, 1997, 939 p.

JUNYENT I SUBIRÀ, Eduard. «El convent del Carme de Vic». *Ausa* [Vic], vol. VI, p. 129.

SALARICH I TORRENTS, Miquel. «S. Francesc Micò i la tradició botànica vigatana». *Revista Vic*, 1971.

SENA FERNÁNDEZ, Federic. «La pequeña historia de la cofradia de San Cosme i Damian». *Ausa* [Vic], vol. V, p. 181.